

Ima li ljubav semantičku dimenziju?

Dubravko Škiljan: *Vježbe iz semantike ljubavi*. Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2007.

Na koji način instrumentarijem lingvističke semantike dokazati, pa i iznijeti pojedine pretpostavke o tajnovitom, a ponekad i gotovo neproničnom univerzumu lirskog ljubavnog pjesništva, u njegovu zapadnjačkom odsječku od antike do naših dana, izazovno je pitanje koje стоји u pozadini ove knjige. Isprva radna hipoteza otvorena razmišljanju sa studentima u sklopu istoimene izborne radionice na zagrebačkom Filozofskom fakultetu tijekom akademске godine 2005/06., te odnedavna zaokružena u koherentnu cjelinu, *semantika ljubavi* pokazuje se kao topika gotovo neiscrpnoga značenjskog potencijala, i kao takva primjerica za uspostavljanje interdisciplinarnih dodira i višeslojnih interpretacija. Djeleomično na tragu antropološko-lingvističke

teorije Della Hymesa, i u dosluhu s teoretičarima književnosti od Aristotela do Lotmana, autor nastavlja samostalno nadogradivati terminologiju o modalitetima diskurzivnog strukturiranja ljubavne žudnje u poetskim iskazima, kao i mogućnostima iščitavanja. Prisjetivši se *vježbi* koje je na polju političke filozofije oblikovala Hannah Arendt, ponovno je u pitanju kreativni, hipotetički model, odnosno *exercise* kao traganje i imaginacija. Nakon što preliminarno ustvrđuje da je pojam ljubavi aksiomatske naravi, koji je u svojstvu totalnoga društvenog fenomena inherentan svim razdobljima, autor ostaje usredotočen na dinamiku koju ovaj doživljaj proizvodi u tekstu, čitljivu iz perspektive jezične i filološke vježbenice. Nije stoga riječ o pokušaju da se ocrtava obrise poetike ljubavi, ili ponudi prilog o srodnjoj i podjednako zanimljivoj sociosemiologiji ljubavnih očitovanja, u vidu znakova, rituala i kolektivnih imaginarija. Odustaje se također od proučavanja semantike ljubavnih pjesama ili lirskog diskursa u cjelini, kako bi se na ograničenom korpusu moglo iskušati učinkovitost stanovitih modela lingvističke analize. U promišljanju zakonitosti koje odlučuju o stvaranju smisla polazi se od rječnika kao materijalnog aspekta pjesničkog jezika. Iako je ovdje u prigodi uočiti

veliku raznovrsnost, autor ne promatra fonetske, fonološke i morfološke karakteristike lirskog sadržaja, nego zanimanje usmjerava prema njegovu sintaktičkom ustroju. Premda je poetski čin individualan, te ga nije moguće supsumirati pod kolektivni nazivnik, nastoji se ispitati postoje li semantičke konstante u lirskim izricanjima ljubavi, koje su shodno tome primjenjive i na ostale tipove izričaja.

Istraživanje se provodi na korpusu ljubavne lirike koji dijelom sačinjava i svojevrsnu osobnu antologiju (u minimalnom segmentu), a poticaj crpi iz opsežnih izdanija koja sastavljuju Milićević (*Zlatna knjiga svjetske ljubavne poezije*) i Šoljan (100 pjesnika svijeta). Radi se o deset poznatih lirskih pjesama različitih autora i iz drugih epoha, koji se smatraju reprezentativnima za vrstu i vrijeme na koje se odnose, a predstavljeni su u dijakronijskom slijedu: Sapho, Katul, Vilim od Poitiersa, Petrarca, Camies, Quevedo, Goethe, Poe, Jesenjin, Éluard. Kao posebna vrijednost ove knjige nameće se činjenica da se ispitivanje obavlja na izvorniku uvijek drugačije jezične podloge (starogrčki, latinski, provansalski, talijanski, portugalski, španjolski, njemački, engleski, ruski, francuski), te ovjeraava na temelju prepjeva, kojima su pridružene dvije autorove verzije (Škiljan, Slamník, Delorko, Milićević, Cesarić, Šoljan, Pupačić). Pobliže, u središtu znanstvenog zanimanja nalazi se Greimasov aktanski model kojim se opisuju narativne strukture zbijanja u svijetu pjesme, semantičko-sintaktičke supstrukture, te semantička polja. U iscrpnim *Marginalijama* koje prate svako poglavlje ponuđena su komplementarna objašnjenja, koja nisu lišena osjetljivosti za eventualne stvarne nakane onoga tko pjesmu piše. Pritom se upravo među stranicama ove knjige pronalazi pouka o lirskim licima kao istinskim protagonistima poetskog iskaza, mimo biografije pjesnika i simulakra primaoca, u potonjem slučaju još jednom prema uzoru na Greimasa. U svojstvu književne poruke, poetski izričaj se

ovdje promatra u kontekstu komunikacijskog procesa, prema tezi koju razrađuje Jakobson. Uvodi se stoga metafora pozornice, kao kulise unutar koje se odvija lirski događaj, kojom se pruža mogućnost uvida u shemu odnosa među likovima (od kojih su neki zastupljeni *ex negativo*, kao »neprijatelji«), uz odrednice *prostora i vremena* kao nezaobilazne scenske didaskalije. Kada je riječ o procesu oblikovanja poetskih svjetova, nastoji se pokazati da svaki jezično konstruirani univerzum polazi iz točke subjekta, izdvajajući ujedno presupozicije i implikature, kao neizrečene, ali značenjski prisutne elemente. Pjesnički diskurs u svjetlu lingvistike generira povrtno pertinentna pitanja za proučavanje književnosti metodom textualne analize, poput onoga s pomoću kojih kriterija prepoznajemo pojedini iskaz upravo kao ljubavni. Poticajni su nadalje rubni upiti o semantičkim konotacijama »bojā ljubavi« ili o specifičnom »vremenu ljubavi« smještenom izvan kronoloških određenja, u prostoru sna gdje se miješaju dvije dimenzije. Postavlja se i problem je li moguće katalogizirati ovaku motiviku u nekoj vrsti leksikona, što međutim ne znači tražiti nepronalažive »univerzalije ljubavi«. Naposljeku, iako cilj nije bio definirati fenomen, svaka predložena pjesma dopušta i provizoran odgovor o tipologiji, među kojima, kao autoru možda najsvojstveniji, izdvajamo onaj o napetosti lociranoj u samoj ideji ljubavi (Camies) koja je uvijek, što nije naodmet ponoviti, ponajprije odnos, uspostavljanje relacije. Prisjeća se istim povodom i fundamentalne Barthesove knjige o abecedi ljubavnog osjećaja (*Fragments d'un discours amoureux*). Iz kuta povijesti literature, kada je riječ o načinu odražavanja epohalnih tendencija u ljubavnoj lirici ukazuje se i ovim putem na potencijalne prijelomne trenutke, na prijelazu od srednjeg vijeka do petrarkizma, iz 17. u 18. stoljeće, te 20. stoljeće. Ostaje za autora dilema ima li druga polovica netom minuloga stoljeća velike pjesnike ljubavi, ali i

ona o uspostavljanju egzaktne metodologije na području humanističkih znanosti.

Riječju, potvrđuje se da lingvistička analiza može korespondirati sa »stvarnom poetskom dimenzijom poruke«, tako da joj posluži kao nadopuna, a ponegdje i elementarna informacija. Izvođenjem jezičnih pitanja izvan uskih okvira matične discipline, iako nikada ne napustivši osnovnu domenu »čistog teksta«, autor poziva na plodan i dalekosežan dijalog, upozoravajući na problematska mesta, naglašavajući potrebu za nijansiranjem zaključaka te unaprijed odustajući od uopćavanja. U svojoj posljednjoj, ali nipošto oproštajnoj knjizi, profesor Škiljan (1949.–2007.) otvara i tumači nove smjernice, kao vrstan jezikoslovac, semiolog, klasični filolog, erudit od kojega treba uvijek iznova učiti.